

ՍԻՐԱԾ ՍԻՐԱԾԻ ՉԵՆ ՏԱՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱԳԱՂԱԹ

Ի ՔԱՂԱՔՆ ՍՈՒԼԹԱՆԱՅ

Ուր գրտայ բախտ...

Գլուխս եկած վեպն այս՝ հ'ս, Աշուղ Նեհիպ, գրեցի
եղեգով մ'որ ծովափն ձեռքբերվա կտրեցի...
Որքա՛ն հեշտին է յիշել մեկիկ մեկիկ, կէտ առ կէտ,
Անցեալը՝ իր վարդավառ պերճութեանց մէջ

անդարձիկ,

Փոքիդ վերայ երկարած, շուքերում տակ, մեղկօրէն,
Ու գինովի կիսաբաց աչուրներով, դուած ավիդ
Իբր յենարան՝ ծընօտիդ, երբ օդն է լի բուրմունքով,
Երբ մեղուներ հիւթափաղ՝ ծաղկէ ծաղիկ կը թռչին,
Ու խմբերդ մը անձանձիբ՝ ամէն ընդերք կը յուզէ...:

Ափդ երկարա՛ծ ծընօտիդ՝ որքա՛ն հեշտ է վերապրիլ
Ըստուգութիւնը մեղրիկ՝ անդնդասոյց երեկին,
Չը ճաշակած տակաւին վաղուան մըշուշ լիութիւնն,
Երբ բոլորտիքդ ամէն իր, ամէն էակ աշայտող
Կը հրաւիրեն համախումբ քեզ խնջոյքի մը տայծառ,
Երբ կը կարծես որ մօտն ես, ա՛լ մօտիկն ես երագիդ,
Երբ կը կարծես որ հիմա՛ պիտի բռնես ու շնչես
հունկը հողիդ սեպիական, Հեռաւորիդ վառ կարօտ:

* * *

Երբոր հասայ ըՍտամպոյ, մութացիկի պէս էի,
Ինչպէս կ'ըլլայ դասալիք, հիւանդ գիճաբը օտար,
Երկիրներումն մէջ օտար, ցամբանքումն ու մարդոց
Ու լեզուաց մէջ անձանձօք:

Մութացիկի պէս էի—

Ջի Պաղտատն մինչեւ հռն, քանի՛ տեղեր, գողեր զիս
Կողպտոցեցին, մօրեմերն քանի՛ անգամ քողոցին:
Ու քանի՛ տեղ՝ դամակն երբ վիզըս դըրին, Մեծ Ալլահն
Ագրայէլն իր փութացուց որ— մեծ խորհուրդ— ագառէ

Թափառական աշուղն այս՝ գայն դարձնելու ի խնդիր
 Մո'ցը իրեն ըսպառազ Հեռաւորին սիրական...
 Սազըս անգամ— զոր ինծի ձօնած էլի՛ Տրմրշկի
 Դուստնները սագերպու— աշխիս առջեւ կոտրեցին,
 Առանց ականջ կախելու աղերսամբիս. արդունմիս...:

Աղոտոս ձորձեր հագիւ քէ կը գոցէին մերկութիւնս.
 Ու մախաղըս՝ ուսէս կախ. ու ձեռքիս ցուպն եղէզնեայ,
 Եւ մօրուքս ու մագերս՝ ծածկող ծածրակ ու լանջքս,
 Տէրվիշ կարծել տըլին զիս: Դէմքս էր այրած արեւէն,
 Ու շրթներս դիւրութեամբ արտասանել կրնային
 Դուրիական մտռեաններն արարական ու պարսիկ:
 Եղան բարի անցորդներ որ՝ զըթալով իմ վըրաս,
 Հացիս համար ձրգեցին երկու տասնոց ափիս մէջ:
 Եղան զըթոտ պահողներ, որ գիշերներ զիս մայքէն
 Իրենց տափակ անկողին փոխադրեցին, մահամբձ:
 Եւ ուրիշներ, որ թրքին, ապտակեցին իմ երես,
 Հայեղեցին Աստուծոյս եւ Յոյսերոս խորանին...:

Մանն աւելի քաղցր չէ՞ր տանջանքէն որ վերջ չունէր,
 Մութէ՛ն, որ վրազ, ամէն օր, անձրեւի պէս

կը տեղայ...

Ծովն այնտե՛ղ էր, քիչ հեռուն, հըրաւերովն իր

կապոյտ.

Պարանն էր հո՛ս, — կրնային գայն հայթայթել ինձ

մարդիկ...:

Զոյիորձեցի սակայն ես ո՛չ մին: Ի՛նչ որ սորվեցայ
 Անեղրական հայեամէն՝ ինծի եղաւ քելադիր,
 Որ ճըշդօրէն. պաղարճով դատեմ Մարդերն ու Աշխարհ,
 Դիտնաւ վախճանն իրերուն՝ Ունայնութեան մեծ կշռով,
 Ու չըմոռնամ ես երբեք իմաստութիւնն ապրիլու...:
 ու հեղձօրէն ժպտագիւն՝ կրրեցի ինչ որ մարդիկ
 ինձի բաժին հանեցին, — զրկա՛նք, լուտա՛նք և խօկում:
 Ընդ — Տէրն իր աւանդին մինչեւ կրկին տէր րվայ,
 Եւ չեմ ձրգեր կամովին՝ ըստանշելի դժոխսն այս,
 Ուր աւելի ժանիք կայ, ուր աւելի զրկամք կայ,
 Քան որբերուն մէջ վայրի գազաններուն գիշատիչ...:

Երեք ամիս, երեք օր տեւեց այս կեանքս ըշուառ...

Աշունն եկաւ զպիկութեան ու քախիծի երգերով:

Ըսկրաս. կեանքն աւելի դժուար դառնալ:

Հովն անսիրտ՝

Կը մտնէր ներս ձորձերէս մաշած ու միսս կը խածնէր:

Քարի օր մը վերջապէս— ո՛վ բարեբախտ հանդիպում—
 Ծեփի վարպետ մը գիտ իր քովը առաւ իբր աշկերտ:
 Լաթեր տըւաւ որ հագնիմ: Կտրեց պուրակն մօրաւիս,
 Ու մագերէս վրոնետեց անասնիկներ թիւրաբիր:
 Բաղնիք տարաւ: Ու ըրաւ ի՛նչ որ վայել էր ընել
 Մարդ մը՝ իբրը մարդ՝ այոց ներկայելու ի խնդիր...
 Ցուցուց ինձի խարխուլած ու կիսաւեր մէկ սենեակ,
 Թաղին մասէն անմարդի, ուր՝ գայունի գիշերներ՝
 Տան կատուններ համախումբ՝ հովուերգութիւն կը
 սարքեն,
 Ու վայերգակ Քաչուններ գիշերը փախ կը աւելն...:

Այնուհետեւ ես եղայ ծեփիչ-աշկերտ. բընակիչ՝
 Կիսակործան սենեակիմ, որուն զոնակը ջարդուած՝
 Բաց կը մընար տիւ ու ցայգ իր պառաւած խշտեակով...:

Կրցայ շուտով վարպետէս սիրուիլ, քանզի օրն ի բուն
 Կ'աշխատէի անտրտունջ՝ չոր հացի մը փոխարէն:
 Խնդրեցի որ ինձ համար պարզ տամպուրա մը գընէր:
 —Գիտե՞ս, ըսի, զարիպէ հա՛ւ է, երբեմն՝ գիշերներ,
 Երբ փախի բունս՝ շամախոյ յաշերբու տակ անհրաւէր,
 Անոր ձայնով կը ափովուիմ:— Վարպէ՛տ, խնդրե՛մ մի՛
 մերժե՛ք:
 Վարպետս գընեց՝ շատ չանցած՝ տամպուրա մը ինձ
 համար,
 Փորուած ազնիւ միջուկէն թըթենիի մը հաստքուն:

Այնուհետեւ ամէն օր, աշխատանքէն վերջ օրումն,
 Կը կրկնէի դըրանըս առջեւ. մի՛նա՛կ՝ կ'ածէի՛,
 Որուն կուգար խտանելիլ ձայնը վըհատ դարիպիս:
 Եւ այդտեղէն պատահմամբ ջուրի գացող աղբիկներ՝
 Ետեւր փլած պատերու՝ կ'ուշանային մի՛նչեւ որ
 Վերջին յանգր տողերուս, վերջին խազը նըւագիս՝
 Կը հատնէին առ տակաւ խաւարին մէջ թանձրացող:

Այսպէս օրեր մշտանային՝ թաւայեցան անըջուկ,
 Առանց որոշ, ակնաբախ փոփոխութիւն բերելու
 Սինեակէս ներս ու սրտէս:

(Միայն ըգճե՛ց ագրեցայ,
 Երագիս մէջ ու քունիս, ո՛վ հեռառք Տիւարա:
 Գիշերները՝ անկայծող լոյսովն աղօտ պատրոյզին՝
 Քու ըստուերըդ կարծեցի տեսնել, ամենքի պատերուս
 Ցուրտին վըրայ: Հովի՛ն դէ՛մ դո՛ւն տաճուցիք սառ
 կտրած
 խշտեակս անո՛ք պանդուխտի, ո՛վ տեսլային Սիրակամ:)

Արանն անցաւ իր սուգով, անցաւ ձրմեռն իր ցուրտով,
 Զին գտնելով ամէն ցայց լոյսի մ'ստաջ պըլպըլում,
 Հառաչներու պէս յորդոյ տաղերովն ու մշտանոյն,
 Մատներն միշտ կուրծքին վրայ *տամպուրայիս*
 վշտակից.

Ուր պահուրտած հումրութիւնն կը նարոզէր վերքերս
 հիմ,

Ուր պահուրտած գաշնութիւնն կ'ըլլար անոնց
 պալասան...:

* * *

Եկաւ Ապրիլը կեանքոտ՝ ծաղիկներով ու բոյրով.
 Քրնութիւնը եւ մարդեր դէպի հաճոյք վագեցին:
 Միմիայն ե'ս մընացի խորք ամէնուն. ամէն տեղ.
 Միմիայն ե'ս սիրեցի առանձնուալ խեղճի պէս.
 Տամպուրայիս հետ դարդուր՝ պայծառափայլ ամէն
 ցայգ.

Երբ դրացիներ քափեցան դուրս հոյլ առ հոյլ եւ
 ըստուար:

Կամ գոյգ առ գոյգ փընտռեցին վայրեր՝ հեռու աչքերէ,
 Հովուերգանքը վայելելու համար շրքեղ գարունին:

(Այ՛, յո՛նք եղած, Տիւարա՛, գեղուհիներ սեւասօգ՝
 Տակէն իրենց լաշակին. իրենց մահիկ շրթունքով՝
 Հաւերութեցին անձն գիւս, առանց շուրթիս հասնելու.
 Օղին մէջէն ծանրաբոյր... Ազուր, կէտներկ ազդիկներ,
 — Որոնց կուրծքի ներմակին, որոնց ձեւին ի պատիւ
 Պիտի ուզէր Սողոմոն վատնել զանձերն իր ամբողջ—
 Հազար անէծք կարգացին ներկայութեանս՝ հասգէիս...
 Բայց ես երբե՛ք դաւանան չեղայ քեզի, Տիւարա՛...)

Ու գիշեր մը, բակիս մէջ, լիսպուսնին դէմ նստած՝
 Այրուկ-այրուկ կ'երգէի երբոր ցաւերս առօրեայ,
 Այրուկ-այրուկ կ'ածէի երբ *տամպուրաս մրտերիմ*,
 Դուրսի դուռը բազում ցաւ, եւ կարծեցի որ ինկաւ
 Լուսինն՝ հեռու եր'ընթէն, քեւէն խոցուած գերդ
 քոչուն...

Բալըր այնպէ՛ս յարգարուխ փառաբայրեց յեղակարծ...

Բերանս բաց— սահեցաւ նուագարանն իմ ձեռքէս—
 Եւ ապշահար՝ լուսեղ այս յայտնութենէն չըկրցայ
 Զանգաւնել քիթեռի քեւերն անոր՝ ոտքերէն...
 Պիտի երբեք մարգկային իմ ուղեղս չը կրնար
 Շրագելու յանդգնիլ հէքեքային այս հուրին...
 Ու հաւատացի գոյութեանն էակներու պարկածին,

Յրոճք մարդուն բարի բայտ, երջանկութիւն կը
բերեն...:

Պատրաստ էի կատարել հրըստաններն իր իսկոյն,—
Իրմով այնքան վերացած, յափշտակուած էի ես:
Քուսմ' բարի ժըպիտով մը՝ հասկըցուց որ իմ երգս
Ու ճրագըս չընդհատեմ: Ահա երգն որ ըսկըսայ...

Ես լուսնակ մը կարծեցի քեզ,
Գալըդ բարի՛ ըլլայ, քո՛յր իմ.
Բակըս լեցաւ լոյսով մ'ըսես,
Գալըդ բարի՛ ըլլայ, քո՛յր իմ...

Մա՛րդ ես իրաւ. քէ փերի-նիմ,
Վարդ եւ պիւպիւլ այդ կը վիճին.
Շրթերդ ըսել եթէ հանին,
Գալըդ բարի՛ ըլլայ, քո՛յր իմ...

Կ'ազօրեմ որ հըզօրն Աստուած
Քեզ հասցընէ եարիդ սիրած,
Թէ կրնաս տալ սրտիս մուրազ,
Գալըդ բարի՛ ըլլայ, քո՛յր իմ...

Աշուղ Նեմիպ կ'ըսեն ինծի,
Ես ալ հարն եմ մէկ սիրածի.
Հրնուցընես քէ գայն՝ քեզի
Կ'ըսեմ, գալըդ բարի՛, քո՛յր իմ...:

Ան կը պարէր՝ հովի պէս. երբեմն մեղմ, թեթեւտուն,
Երբեմն ուժգին, կատաղի՝ կ'ըլլար յորձանք մը

անգուսպ...:

Կ'ըլլար երբեմն աղանեակ, որ օդին մէջ կը նետուի,
Երբեմն արար պիւպիւլի պէս, որ թառած օրօրուն
Ոտիկի մը՝ կը ճօճի՝,— ամբողջ մարմնով օրօր էր...:

Պարե՛ց, պարե՛ց մինչեւ որ գեցիւթն վար թեքեցաւ
Արծաթ սիւնին լուսնակին:

Կարծես լեզու չունէր ան...:

Աստտահուս քրտինքէն իր շորերը թրջեցան...:

Ես ալ յոգնած՝ երբ հագիւ տամպուրաս վար էի դրեր,
Ան՝ յեղակարծ, գերդ տեսիլք, անյայտացաւ առջեւէս...
— Զը գիտցայ քէ ո՛ր գընաց:

Ելայ փնտռել գայն ի գո՛ւր:

Դուրսի դըրան բանիւքէն կախուած գըտայ զարմանով՝

Լեցուն քրտակ մը... Բացի'... Ի՞նչ տեսնէի...

Օ՛ր երազ...

Անոնց փայլէն շրջացան աչքերս — ոսկի' բոլորն ալ...

Ա՛յ տարակոյս չունեցայ — քարի պարիկ մըն էր ան,
Որ լիութիւն հօ քալտ ու երջանկութիւն կը քերէր.
Այսպէ՛ս՝ մրոտոյ մէկ օրիս, երբ միմիայն ունէի
Նըւագարան մը փայտէ՛ հե՛ք սիրողիս վշտակից...

Զէի Խաւտար աչքերուս, չէի հաւտար ձեռքերուս:

Կրկին, կրկին ու կրկին կը նայէի խօլագին՝

Ոսկիներէն ցոլացող անպատմեյի մոգութեան...

Կ'օշոտփէի փափկօրէն, վախկոտօրէն ես կրկին՝

Հըրաչի պէս շերտաւոր ըստուգութեանն այդ լուսեղ:

Կը մոռնայի համրանքը անոնց քանի հարիւրին.

Ու կ'ըսէի — Երա՛զ է, ցերեկին հետ կը ցրուի՛...:

Ու այս տեսց մինչեւ լոյս. քուն չը տեսաւ աչքերուս:

Վարպետս եկաւ զիս գրաստ, այստեղի պէս գունատ.

Ու գլուխը տրտմօրէն օրօրելով կեռացաւ:

Ես ալ այդպէս կ'ուզէի...

Դարձեալ եկաւ լուսամտ

Գիշերն անդորր, երջանիկ. ուրախութիւնն առօրեայ՝

Բացաւ քեւերն օդապար: Սիրերգութիւնն հեշտածուփ՝

Աւագներուն վըրայ թաց՝ դարձեալ շարժիլ ըսկըտաւ:

Կ'աւթ անկիւններ վարդ շրթներ համրոյրներով

վառեցան:

Ու զովն ինկաւ՝ սիւքերով վըրան սարսուտ թերթերուն,

Ու լուսնակը բարձրացաւ վըրան կապոյտ գմբէթին:

Հետըզհետէ թաղերը ամայացան: Ամէն դի

Նըւագեցան շրշուկներ: Եւ Կ'արփէտս տիրաբար՝

Եկաւ փրոկի հեշտօրէն խաղաղութիւնն իր վըսեմ...:

Ու դըռնակըս նըռնչեց: Լոյս ցաթեցաւ վերըստին՝

Տըտմութեան մէջ իմ քակիս: Ու մատուրներ սիրելի՛

Հրամայեցին ինծի որ դարձեալ երգեմ, նըւագեմ...

Հուրիները դըրախտին մէջ,

Այսպէ՛ս հեզի՛կ ու կը փոխեն.

Ապրիլն իրենց մագերտուն գէջ՝

Այսպէ՛ս, նագի՛կ վարդ կը կոխեն...

Թրալալա՛, քրալալա՛...

Յաւէտ վառող ճերմակ հո՞ւր ես,
Պարտէզին մէջ հասած նո՞ւռ ես,
Ապուզեմզեմ՝ կենաց ջո՞ւր ես,
Ի՞նչ ես, ո՞վ ես, ըսէ՛, պարի՛կ...

Պիւպիւլին դէմ կարմիր վա՞րդն ես,
Աշուղներուն սրտին դա՞րդն ես,
Ո՞ր Սուլթանի քազին զարդն ես,
Ի՞նչ ես, ո՞վ ես, ըսէ՛, քարի՛կ...:

Արձանի պէս լուռ էր ան: Ես հարցումներս կրկնեցի...

Ջունին գոյգրդ Հալէպ, Պաղտատ,
Իրան, Կիւրճի եւ Արարատ,
Կ'արծեն Զինը, Հինուն ու իր սաք,
Ի՞նչ ես, ո՞վ ես, ըսէ՛, պարի՛կ...

Պիւպիւլի պէս մըտար իմ պագ,
Սրտիս բացիր հագար մէկ տաղ.
Աշուղ Նէնիպ, ոտքիդ մատաղ,
Ի՞նչ ես, ո՞վ ես, ըսէ՛, քարի՛կ...:

Երկու կաթիլ արտասուք աչքին, ինչպէս մարգարիտ,
Իմ այ ձեռքս իր երկու ձեռուրներուն մէջ առաւ,
Ու փափկօրէն, երգի պէս դաշնակալութ՝ ան ըսաւ.
«Կը հարցընես թէ ո՞վ եմ...» Զը հասկըցա՞ր մինչեւ
այժմ...

Ես ազդիկ մ'եմ որ կ'անցնի այս ամայի փողոցէն,
Որուն վըրայ կը բացուի դռնակն աներ տընակիդ...
Ես եմ ազդիկ մը նըման բոլոր աղջկանց ծաղկաստի...
Ազդի՛կ մը. որ Սէր գիտէ, գիտէ յուզուիլ, եւ խեղճ է...
Նէնի՛պ, ազդիկ մ'եմ. որուն սիրտը փրլաւ ոտքիդ տակ,
Ինչպէս հովին դէմ սաստիկ խեղճ տընակ մը
անաշտպան,
Երբ լըսեց թէ ուրիշ մը արդէն տէր է այդ սըրտիդ...»

Հեծկտուքը կոկորդը բռնեց. սեղմեց ձեռքս ուժգին՝
Իր կուրծքին գէմ, որ կ'այրէր ցերմութիւնով հիւանդի.
Յետոյ ինկաւ մեղմօրէն— ու այսքա՛ն քաղցր անկում
ներքէ չէի բզգացած ծունկիս վըրայ եւ կուրծքիս—
Շունկիս վըրայ գըլուխն իր նրբայարդար պըսակով...
— Այսքա՛ն քաղցրիկ քեռ չէի նրազած դեռ բընաւին,
Որուն քեքեւ, հաճելի ծափուքեամ տակ
(եւ կ'երդմում)

«Գիտի ուզէր մարդ երթալ կըրակին մէջ դըժոխքին:—

Տեսայ միայն ա՛յն ատեն որ մարմինն իր գըրգանոյշ՝
Գիծերու ի՞նչ համաչափ արուեստ մ'ունէր, ի՞նչ
դիւքամբ...
Մագերն դեղձա՞ն էին թէ սեւ գերդ ածուխ,—
չե՛մ յիշեր:

Կապո՞յտ էին աչքերը թէ խորհուրդին պէս ցայգի.
Մորթը թո՞ւիս էր թէ ներմակ կամ ցորենի պէս
խարտեաշ.

Մահիկի պէս կըտրուած եզունգները հիմայով
Ներկուա՞ծ էին.— չե՛մ յիշեր:
(Իրաւ եղա՞ւ էակն այդ՝
Եւ ըսա՞ւ այն խօսքերը զոր կը յիշեմ ես այսօր,
Հին երագի մը մէջէն՝ կարծես ազօտ ու բեկբեկ...)

«Գընա՛ Նենիպ, քանի որ քեզ ըսպառօկ կայ հեռուն...
Հայրենիքիդ մէջ եար մը եւ մայր մ'ունիս քանի որ —
Գընա՛ Նենիպ...»

Աչքերս ահաւասիկ կը գոցեմ,
Վերջին անգամ համբուրէ՛ արտեւանունքս ու գընա՛...»
(Զի ըստ որ համբուրել արտեւանները փակուած
Դաժանումի նըշան է:)

Տեսայ միայն այն ատեն,
Որ իր ներմակ պարանոցն այնքա՞ն, այնպէ՛ս կը
նմանէր
Իր աղբերէն մաքրուած շերամի մը քափանցիկ՝
Որ կու տըւած հեծները եւ հառաչները լըռիկ՝
Կը տեսնէի յայտնօրէն, ինչպէս շիթերն արցունքին
Իր այտերուն բողբոկած վարդերուն վրայ թերթ-
առ թերթ...:

Իր քիթն ազնոռ ու պըգտիկ փոսիկները այտերուն.—
Որ ժըպիտէն քաղցրօրէն կը բացուէին մեղրահեղձ
Բաժակներու նագանով եւ ինքնատիպ քնիշուքեամբ—
Քո՛ւ այտերուդ, քո՛ւ քրթիդ նըման էին, Տիարա՛,
Այնքա՞ն որ ես կարծեցի թէ եկած գի՛ս կը փորձես,
Մըտած տարբեր ճեւի մը գոյաւթեան մէջ դիւքահրաշ..

Անո՛ր բոցեղ շրթունքէն՝ քուկննե՛րդ ես պագի...
Անոր մաքուր ծողէն ես քո՛ւ խնձորներդ քաղեցի...
Ու երջանի՛կ, հոգանի՛կ՝ քո՛ւ անունըդ ես գրտայ,
Անոր քիւրեղ աճունին հնչիւնին մէջ, Տիարա՛...)

Ձեռուընկերս թրջեցան՝ անձրեւին պէս յարաշիթ
իր արցունքէն: Փըլաւ սիրտս իր վշտերու հեղեղէն՝
Այնպէս՝ ինչպէս կ'իյնայ հողն ռտփիդ տակէն՝

գետափին,
Երբ ցուրեքը մոլեգնած կը փըրփըրին դէպի ծով...

«Գընա՛ նէճիպ, քանի որ քեզ ըսպասող կայ հեռուն,
Եօթը տարուան կուտակած սէրն ու կարօտ՝

կուրծքին տակ...

Մակայն մոռցի՛ր, մոռցի՛ր զիս, եթէ երբեք սիրեցի՛ր...
Թաղէ՛ սըրտիդ մէջ վէպը՝ եղբորէն իրական՝
Այս աղբիւրան, որ ճամբուդ՝ իբրեւ դժբախտ ուշադրական,
Եկաւ պահիկ մը կննայ եւ ըստուերիկ պահ մը զքեզ...
Նախանձ չունիմ Անո՛ր. որ վարդ է քացե՛ր հոգիիդ...
Գընա՛ գրկին մէջ Անոր մոռնալ յուզումն այս վազանց:»

Մըխիթարել ուզեցի հրեշտակն այդ հողեղէն:

«Տիլարան քոյրդ է, ըսի. Դուն Տիլարա՛ն ես արդէն:

Մարմին չունի Տիլարան, երազադիկն է անի,

Զոր կը պաշտեմ, սըրտիս մէջ եւ գոր կ'երգեմ սագիս

վրայ...

Դո՛ւն,— վըկա՛յ սիրտս,— եղար այդ, դուն Տիլարան
եւ արդէն...»

«Գընա՛ նէճիպ. մի՛ երբեք դաւանանք քու սիրոյդ...»

Գըրկէ՛ ինձի անծանօթ՝ Հեռաւորդ այդ տրտում,

Որ, քեզ համար տարինե՛ր, աչքն՝ արցունքով,

կուրծքը՝ բաց,

Վերադարձիդ կը սպասէ ամէն առտու, իրիկուն...

Որուն համար, կը կարծե՛մ, ապահովուած է այլեւս

ինչ որ մարդիկ երկրային երջանկութիւն կ'անուանեն:

Դուն ալ այդպէս չուզեցի՞ր ինձմէ՛ գիշերն առաջին,

Երբ դրոնակէդ ներս մըտայ երջանկութիւն փնտռելու,

Երջանկութիւն եւ գորով եւ երգ ու սէր մուրալու...

Ե՛ս՝ գուրգուրուած թիթեռնիկ, ե՛ս՝ մէկ հատը

մայրիկիս,

Ե՛ս՝ տարօրէն արարած. ե՛ս՝ շրփացած ու յիմար...

Բայց յիշէ՛ որ ոսկիով սիրտդ գրնել չուզեցի...

Ու հապըշտալ խոյացաւ բազուկներուս պարսլոյն...

Ու պըգտիկ շիշ մը պարպեց մինչեւ մըրուր՝ մէկ

ումպով...

— Արդէն այնքա՛ն պըգտիկ էր այդ սրուակը մահառիթ—

ուշ էր արդէն: Իր ձեռքով հըրամայեց քնփշօրէն

Ու ժըպտելով որ երգեմ հերածեշտի տաղը հուսկ :

Սիրտը քեզմով պահ մը շնցաւ,
Սի՛րտ է, քուրիկ, պէտք է ներել.
Պահ մը մոռցայ զիս մաշող ցաւ,
Սի՛րտ է, քուրիկ, պէտք է գերել...

Լեցուցիր հիւզս յոյս ու ծաղկով,
Սի՛րտ է, քուրիկ, պէտք է բանալ.
Նոր վերք բացիր հիմ վերքիս քով,
Սի՛րտ է, քուրիկ, պէտք է ա՛ն ալ...

Հոգիիս մէջ յոյս ցանցիր,
Սի՛րտ է, քուրիկ, պէտք է յոյս տալ.
Եւ արդ հովիմ կուտաս ցանցիր,
Սի՛րտ է, քուրիկ, պէտք է յոյս տալ...

Դժբախտ Նէնիպս ըրիր անմահ,
Նոր սիրտ դրիր սրբոյն վրայ.
Հիմա խուրձ խուրձ կը ցանես մահ,
Ասոր Տէրն իսկ կը դիմանա՞յ...

Հի՛նչ տըխուր է, Տիլարա՛, տեսնել պարելը առջեւդ,
Հուրիի մ'որ երկրէն է, միանգամայն երկրէն չէ՛.
Ու հաւատալ որ ա՛ն է ըսպասուածը, գալի՛քը,
Հաւատալ որ ա՛ն է Յոյսդ շօշափելի, միս հագած...
Եւ անոր յամբ՛ր, լըւի՛ն տեսնել հատնիլը այդպէ՛ս,
Իւզը թափած պատրայգի պըլպըլուքովը յետիմ...
Եւ ըստիպուած չը կոտրել սագիդ տախտակն ու
կուրծֆիդ...

Ու տակաւին՝ հանոյֆին հաւար Անոր՝ տաղերգի,
Երբ գիտես որ պիտ' ռզրի փոխուի երգող քիչ յետոյ,
Երբ գիտես որ ըսպէ մ'ալ եւ աւասիկ պարիկն այդ՝
Կաթերու մէջ լըւացուած, բուրմունքներու մէջ
մեծցած՝

Մեծ հանոյֆէն հոգեվարք պիտի անցնի յոռութեամբ...
Ի՛նչ դժընդակ պահ է այդ, դուն չը տեսնե՛ս,
Տիլարա՛...)

Գիրտը պողիլ ըսկըսաւ նախ քունքերէն, յօնքերէն.
Յետոյ ամբողջ մարմինը անով օծում ըստացաւ :

Կարծես ոյծերն ա՛յ հատած՝ ինկաւ գըրկիս մէջ մէկէ՛ն,
Մեծաշառաչ կոտրելով նըւագարանս աշուղի :
— Կարծեցի որ իրապէս երկինքն էր որ կը փլուէր,

Իր յակընթեայ գահոյժով՝ վըրան քազմած ի՛նքն
Աստուած :

Ո՛վ գրկած է լոյսի պէս եթերանիւթ զըւարթունն ,
Ո՛վ մատներն իր հեշտախոյզ՝ նետած ցանցին մէջ
բոցեռուր
Անոր ալիք առ ալիք ծուփ ցունց եկող մագերուն ,
Ո՛վ հակած է աղբիւրին համբոյրներու կըրակէ,—
Լույ ա՛ն գիտէ թէ ի՛նչ է ջախջախումը դո՛ւնակին,
Դոր աւարտած՝ վըրան մեծ պըզպըզակին Երազի... :

Այնքա՛ն տենչանք տեղացող , այնքա՛ն արցունք ունեցող
Նայու՛մքներ ես իմ կեանքիս մէջ ոչ մէկ տեղ չը
տեսայ...

Այնքա՛ն աղերս ունեցող , թափող այնքա՛ն ըսպառնանք ,
Այնպէ՛ս անուշ դառնութիւն եւ այնքա՛ն դառն
փազըւոթիւն
Լացող աչքեր , մըթընցող ազի աչքեր կապտածիր՝
Անտարակայս ա՛լ պիտի չը տեսնեմ ես քընսիւն...
(Բայց կ'ուզէի անգամ մ'ալ գտնոնք տեսնել ,
Աստուա՛ծ իմ...)

(Ներէ՛, ներէ՛ Տիւարա , այսահարի պէս արթուն ,
Ես հըսկեցի՝ վարդի պէս թօշնած անօր մարմնին քով :
Հեծկըլտացի բարձրաձայն՝ նակառս յեցած ափերուս :
Հայեռեցի՛ Աստուծոյ , ազօթեցի ծընրադիր...
Անիծեցի՛ Յօբի պէս՝ ծընած օրըս ու արեւս ,
Բուրող բուր ծագիկներն ու թռչունները երգող ,
Բոլոր սիւքերն առաւրան եւ գարուններն համբարտած ,
Որոնք սըրտիս կեանք բերին , որոնք նակտիս գիր
դրին :
Փայփաքեցի՛ մագերն իր , նուրբ՝ ինչպէս թել
մետաքսի ,

Սեւ՝ ինչպէս էջքը մուրթին փառանձաւի խորութեան :
Համբուրեցի յսիւյեղ , մօր մը նըման , անխրտի՛ր ,
Մասերն ամէն իր մարմնին եւ իր հոգին բացակայ...
Ու՛ ճերբողի մը նըման՝ պագի այնքա՛ն գրգանժով՝
Անոր մատներն ու կըրունկ , թախ պրտուկներն
աւշահեղձ...

Ներէ՛, ներէ՛, Տիւարա , ես երկընցայ քովն ի վար
Անոր պազած հըրայրփին եւ անկապուտ կուսութեան :
Եւ ուզեցի քր՝ ի գին ամէն բանի՛ ան յառնէ՛ր ,

Հատալով որ դո՛ւն մեռար, առանց խեղճիս խըղճալու,
Դո՛ւն ալ մեռար Անոր հետ, ուրիշի մը ծոցին մէջ...):

Միմարէքի կատարէն միւլգոհմը դաշնաճայն
Լըսեցի որ առտըւամ իր ազօթքը կը կարդար:
«Մե՛ծ է Աստուած, կ'ըսէր ան, եւ ահաւոր ու բարի՛,
Մե՛ծ է Աստուած՝ զինք ճանչցող մարդոց համար
բարեպաշտ,
Մե՛ծ է Աստուած — դըրէ՛ք ծուկը Անոր առջեւ,
ո՛վ մարդիկ...»

Ծուկի եկայ սրբաբուն եւ ձեռքերը խաչանիշ՝
Աղաչեցի ցընդաբա՜ծ. «Եթէ կրնաս, Աստուած իմ,
Փըչէ՛ շունչը կենսատու՝ շրճարհներու սա՛ տուփից,
Ուր պահած ես անկասկած՝ հնդիկ քարերը անգին,
Գանձերն ամբողջ՝ Նեղոսի ցանուած վըրան աներուն,
Պաշտանքն ամբողջ՝ հեթանոս աստուածներուն,
դարերուն:
Եթէ կրնաս, էական այս, ո՛վ Տէր, ո՛վ Տէր, շնչե՛լ
տուր... —
Եթէ կրնաս, հոգի՛ տուր աղու՛ր, աղու՛ր սա՛
մըսին...»

Ու գինովի աչքերով ըսպանեցի հըրաշին...
Դաւաճան շող մը միայն՝ լուսածիծաղ արփիի՝
Իբր հեղնութիւն, հոգերուի իբր աղերսիս պատասխան,
Ինկաւ շուրջի լըռամած տանիքներու գագաթիւն...
Ջահանդեցա՛յ ես լոյսէն, լոյս մարմինէն այդ ստած...
Ու խորշինըս՝ ռսկիով լեցուն՝ առի ու փախայ,
Առանց ետիս նայելու յանդգնութեան ու խելի...
— Ո՛վ մարդկային վատութիւն, ո՛վ վատութիւն
մարդկային...

Սարսափավար դուրս ելայ ըՍտամպուլէն վարդավառ՝
Որ կը երճուէր՝ ի՛մ աչքիս՝ ծեր բողի մը գեղխութեամբ:
Կը վըժըլտար գանկս ամբողջ՝ հագար միլիոն օրդերով,
Ջիս հալածող ցընդաբի բանակներով աննահանջ...
Խըղճիս վըրայ կապուած էր երկամաքար մը հսկայ:
Մէջքիս վըրայ փուլ եկած վշտի բուրգ մը կար կարծես:
Ոչեքիս ցամաք աղբիւրներն էին. հոգիս՝ խաղալիկ
Ամէն հովի խոռովին, ամէն փորձիչ քըմայի...:

(Դարձեալ անուշ ինչ տեսիլք էր որ ինծի երեւցաւ
Եւ դուրս հանեց զիս տիզմէն, ո՛վ հեռաւոր Տիլաքա՛...)

Պե՛տք էր, կ'արժէր մաքրելիլ, յանելժօրէն կուտանայ
Մե՛ծ սիրոյդ մէջ, չը մեռնող, սուրբ սիրոյդ մէջ,
Տիկարա՛... .

Վերադառնալ հայրենիք, վերստանալ հին հողին,
Հագնիլ անցեալ խնդութիւնն ու բեզ սիրող մը փնտռել
Կ'արժէր անշուշտ, քանի որ պէ՛տք էր ապրիլ վերջապէս,
Եւ վերջապէս՝ չէր տրուած ինծի փառքը մեռնելու...

Անո՛ր համար ուզեցի վերադառնալ քու գիրկըդ,
Սրտիս վըրայ ծանրացող կուպր ու կապար մեղքերով,
Հին վերքիս քով՝ ըստացուած հօքարէ մը հարազատ՝
Ըստացած բիւր վերքեր նոր, արիւն քամող
Խորութեամբ:

Այս բոլորը կրնայի՞ խոստովանիլ բեզի ես,
Եթէ աչքերդ ըզգայի դէմքիս յառած լիաքիւր:
Անո՛ր համար կը յանձնեմ զանոնք հիմա գաղտնապահ
Մազադարձիմ սա՛ դեղին... Հօբարազդի՛կս հեռաւոր,
Մահէս առաջ չըպիտի գիտնաս բոլոր ասոնք գունն...

Եւ դուրս ելած քաղաքին վրտանգաւոր սահմանէն՝
Ես այս տաղը ցըրուեցի, գով գով փըչող հովերուն:

Զին քամբեցէ՛ք, բարեկամնե՛ր,
Համբուն համար Հայրենիքին.
Սըրտիս համար խոց է քացուեր
Վառ կարօտէն Հայրենիքին

Շատցան դարդերս հետգհետէ,
Համբա՛նք անոնց Տէրն ալ չիտէ,
Սուգն ամէն տեղ ինծի հետ է,
Հեռու հունէն Հայրենիքին:

Օտար չուրն է ինծի հարամ,
Կեանքն ցաւ է, ցաւքս՝ վերամ.
Զոր գըլուխքս ո՞ր քարին տամ
Հեռու հունէն Հայրենիքին:

Բարեկամնե՛ր, քամբեցէ՛ք ձիս,
Կարօտն ունիմ հայրենիքին,
Մայրս ու եարբս կը կանչեն գիս.
Մեռնի՛մ գիրկը Հայրենիքին:

ՀՈՒՍԿ ՓԱՓԱՔ

Ա՛լ արտասուք չը մընաց լընեքուն մէջ աչքերուս,
— Այնքա՛ն լացի տիւ եւ ցայգ՛ խառնած արիւնը՛ս
անոր—

Որով գըրեմ կըտակս ու վերջին խօսքըս՝ սիրածիս:

Օրհնեա՛լ ըլայ մեռութիւնն ու մահաւանդ այն ձեռքը,
Որ ամանն այս թանաքին՝ զըտուած մուրէն ծըխանին՝
Զեռնա՛ծ է առի՛քին երկու մաս լայն տախտին վրայ:
Օրհնեա՛լ ըլլայ արծիւի այս փետուրը հաստաքուն,
Զոր — ո՛ր՛վ գիտէ— ո՛ր թռչնորսն ո՛ր բարձունքէն է
խըլեք...
Անոնցմով ես կը գըրեմ ի՛նչ որ սիրտըս տուն կուտայ:

Դըրացիներ՝ ու ծերեր՝, գիտուն մարդիկն իմ գիւղիս,
Իմ մանկութեան գիւղակիս բարի. դողող քանձանք,
Արդար ու գոհ հոգիով ձեզ կը յանձնեմ կամովին՝
Կատարումն այս կըտակին Տիրոջ առջեւ ու մարդոց,
Ե՛ս՝ հողեղէն արարած՝ Աշուղ Նեհիպ մակդիրով,
Ես՝ եեզ ծառայ Արարչին՝ Շաբէնց տոհմէն հընաւանդ՝
Մայրըս՝ այրի Հեղինէն, հայրս՝ Պետրոսը վաղամեռ,
Աւագանի կնքումով Յովսէփ կոչուած. ձըկերի
Զէօփմէրգիմէն հայ գիւղէն՝ էյրի Պունաք քաղեցի՝—
Իմ սեպիական կըրիճովս կը հաստատեմ կամքըս. հուսկ:

Հօրեմական տունէս մինչ եկեղեցւոյ բակի դուռ,,
Մինչեւ գուգեակ ճանապարհ ծառերուն տակ
մեծաստուեր,

Նաշըս կըրեմ, փոխն ի փոխ, պատանինքը մերին:
Դագաղս մընայ շուքին տակ, առուին արծաթ
երգին մօտ,

Երբ հոգիիս փրկութեան համար ծերուկ քանձանք՝
Ներսն առջեւը Սեղանին՝ կը կատարէ պատարագ:
Պէտք է որ թռչլ տրուի իմ գիւղիս աղջկանց ու...
կանանց,

— Ունենալով Տիպարոն իրենց առջեւ սրգաւոր—
Սեւերու մէջ — լաչակէն մինչեւ իրենց քաշկիմակ—
Ըսեն երգեր ողբական՝ լալահառաչ. բարձրագոյն:

Սէրէ մեռաւ խեղճ իսէփ,

Սէ՛ր թափեցէ՛ք, իր վըրան,

քոյրեր՝, քոյրեր՝...

Կեանքը՝ փուշի արահետ,

Վարդ քափեցէ՛ք իր վըրան,
 քոյրե՛ր, քոյրե՛ր...

Դարդ շատ ունէր իր սըրտին,
 Դեղ մը բերէ՛ք, իր վըրան,
 քոյրե՛ր, քոյրե՛ր...

Դարման չեղաւ իր դարդին,
 Լօգման բերէ՛ք իր վըրան,
 քոյրե՛ր, քոյրե՛ր...

Մուրազ ունէր իր սըրտին,
 Մազիկ բերէ՛ք իր վըրան,
 քոյրե՛ր, քոյրե՛ր...

Մուրազ չաւա աշխարհէն,
 Սազ մը բերէ՛ք իր վըրան,
 քոյրե՛ր, քոյրե՛ր...

Եար մը ունէր իր սըրտին,
 Վարդ տնկեցէ՛ք իր վըրան,
 քոյրե՛ր, քոյրե՛ր...

Քարը գրկեց իր սըրտին
 Եարը բերէ՛ք իր վըրան,
 քոյրե՛ր, քոյրե՛ր...

Լացէ՛ք, քոյրե՛ր, իր վըրան...

Յետոյ դագազս վերցընեն տարեկիցնե՛րըս իմին՝
 Դուրսիքնեմաւ լալագին երգերուն հետ, յամբոնքաց
 Դէպի գիւղիս ուղղուին գերեզմանացը շէտր...

Զւգեցէ՛ք որ ծաղկատի ամէն աղջիկ ու տղայ
 — Ա՛ն որ սըրտին մէջ ունի սիրոյ կայծէն բոցավարդ —
 Գըլխուս դընեն վառ խաշխաշ ու նարնջի ծաղիկներ,
 — Ընկ՛ն՝ արիւմադ սըրտի պէս, միւսը՝ նըշան
 կուտութեան:

Ամբողջ հոգւովս կը մաղթեմ որ յաջորդ մը չունենամ
 Եղբական, քափառուն կեանքիս, վերջի՛ս մանաւանդ.
 Երէ՛ սակայն, մէկն ուզէ սագս ու երգըս ժառանգել,
 Պէ՛տք է եօթը ցայգ երսկէ հողակոյտիս վըրայ քարմ.
 Եօլը ցերեկ մոմ վառէ, հոգւոյս համար մեղապարտ...

Զիս քաղեցէ՛ք քովիկը այրի մօրըս, որ մեռաւ
 Իր հեռակայ պանգուխտին կարօտովը երբ տեսաւ
 Հարսնցունի քաց աչքով հարսնանալը՝ ուրիշին:

Գրվածու վերես տնկեցե՛ք թուփ տունկ մը, քովի՛կը
Մօրըս վերես տընկըած ուռնիքին գեղադէշ :
Արցունքովըս պիտի ջրեմ արմատն անոր՝ շիրմիս մէջ ,
Մինչեւ որ ան դառնայ մեծ , հովանուտ ծառ մը հըսկայ .
Որուն վըրայ գան թառիլ՝ ամէն գարնան՝ սոխակներ ,
Որուն շուփին գան երգել թափառական աշուղներ :

Եկեղեցւոյ պէտք է տալ հարիւր բըսակ լի արծաթ .—
Ամէն տարի մահուանըս տարեդարձին՝ հոգիիս
Հանգստեանը համար թող մատուցուի սուրբ
պատարագ :

Հարիւր բըսակ լի արծաթ եկեղեցւոյ սընտուկին :—
Անով օծիտ թող շինուի ազատ աղջկանց ու տղոց :

Ինչ որ ունիմ մընացած Տիւրքայիս թող տըրուի ,
Գործածուելու ի խնդիր իր բըմայփին համաձայն :
Պատանութեանըս չըկրցայ ես զինք ընել երջանիկ .
Գէթ մահէս վերջ երջանիկ ըլլայ՝ առանց իմ շուփիս :

Կը խնդրեմ որ՝ թարեկամ թէ՛ բշմամի՝ աղօթեմ
Հոծ մեղքերուս թողցութեան համար՝ Տիրո՛ւ ողորմած . .

ՓԱԿՈՒՄ

Անդամալոյծ ծեր պապըս կոր բամակն իր կը շտկէր ,
Ու հառաչով մը խորունկ՝— որ սեպհական իր սքրտէն
Արմատ կ'առնէր— կ'ըսէր ան զինք ունկնդրող
անձերուն .

«Աշուղ Նէնիայ , որուն կեանքն՝ իր ըսկիզբէն
մինչեւ մահ՝

Մ'անրամասըն լըսեցիք , իմ հարազատ հօրաքս էր :
Ես զի՛նք տեսայ մօտիկէն հոգեվարքի վայրկեանին :
Որովհետեւ չէր ուզեր որ իր այրի տունէն մերս
Պրգտիկները մըտնէին : Միայն երբեմն գաղտնօրէն՝
Հետաքրքրիւ լաներուս՝ կը դրնէինք անանցմիս
Թրքեմիի նիւղերով հիւսուած իր տան պատերուն ,
Ու կ'ըսէինք խորունկէ՛ն հեծկտուէրներն իր հագին . . .

Իր դագաղին , կը յիշե՛մ , հետեւեցաւ գիւղն ամբողջ . . .
Երկու խոշոր դըրամներ տըլին ամէն մէկ դըպրին :
Ե՛ս ալ առի արծաթ մը , քրով , ուրախ , խայտագին՝
Կեռասի պէս կ'ասկարմիր *հէճէճ* մը գըմեցի ,
Եւ լեցան ափ մը չամիչ՝ խանութպանէն անկիւնի :

Իյ սիրեցեալ Տիլարան լուսնայ մ'անգամ չըվեցուց
 Իրեն տըրուած դըրամէն: Ազգառնեքուն բաժնեց ան՝
 Դըրամն ամբողջ, որպէսզի անոնք անմեղ շրթունքով
 Խաչին առջեւ ծնրադրեն հոգւոյն համար Նենիպին:

Վերջին օրերն անցուց ան սեւեր հագած՝ աղօթքով,
 Աստուածածնի պատկերին դէմ գըլիկար, լալագին:

Եւ շատ անգամ տեսայ գայն խաղի ճամբուն վըրայ մեր:
 Երկայնեասակ, չորաբեկ՝ բարտիի մը պէս աշնան՝
 Ան կը քալէր՝ սեւ քօղով ծածկած ուսերն ու երես,
 Ըստուերի պէս անշըշուկ — արդէն ըստուեր մ'էր
 կարծես:

Ու երբեմբն, գաղտնի՝ երբ կ'ըլլար փողոցն ամայի,
 Ու եւ չարքս, միայնակ, զիս քնէշուքեամբ կը բռնէր
 Ու կամացա՛ւկ՝ ափիս մէջ կը սահեցնէր պզդինձ մը,
 Հակոթս վըրայ դընեով կարօտագին համբոյրներ:
 Յետոյ՝ անդին կը դառնար, կը չորցընէր աչքն իր թաց:

Այրիացած էր արդէն ան տարիէ մը ի վեր.
 Կրկնակ սուգով կրնճուած ա՛յ ուրուական մ'էր շարժուն:
 Բայց, կ'ըսէին հինները թէ՝ ան եղած էր գիւղին
 Լ'ն ազուրըր ատենին՝ գերդ գիտաւոր հագուադէպ:

Շատ չըբըշեց մահէն վերջ եղեաքախտ Նենիպին,
 Ա՛ն ալ գընաց միանալ իր երկրաւոր սիրելւոյն՝
 Երկընքի մէջ: Քահանան ու մէկ քանի պատաններ
 Թաղեցին գայն քովիկը իր Խսէփին, Նենիպին:

Այն թըբենին՝ այժմ դուք լաւ գիտէք ու պարզ
 քարերն այն,
 Որոնց ներքեւ կը հանգչին բախտէն խոցուած սիրողներ:
 Ծածկըւած է թըբենին՝ շափլներէն մինչեւ ոստ՝
 Հանգոյցներով գոյնըգոյն ու շիրմաքարն է լեցուն
 Հալած մումի իւզերով, դըրռմներով արցունքի...:

1924-1927

ՎԱՐՈՒԺՆԱԿ

Վերջ